

## Korszerű egyházi könyvtár?

### Egy különleges könyvtárcsoport a szakkönyvtárak között: a magyar egyházi-felekezeti könyvtárakról

Ásványi Ilona

*Bevezető töprengés arról, hogy lehet-e korszerű, s ha igen, hogyan egy modern teológiai vagy történeti teológiai állománnyal bíró egyházi könyvtár, melyben stílusosan szólva: Isten malmai lassan őrölnek.*

**Tárgyszavak:** egyházi könyvtár, szakkönyvtár, könyvtártörténet, kulturális örökség, kulturális szolgáltatás

#### Kezdetben volt... a szakkönyvtár?

Magabiztosan szoktuk emlegetni azt, hogy az egyházi könyvtár az egyik legrégebbi könyvtártípus, hiszen könyvtára kezdetben valamely világi vagy egyházi uralkodónak, illetve egyházi vagy világi közösségnek volt. Ezekben a könyvtárakban azonban általában nemcsak a teológia és segédtudományai szakirodalmát gyűjtötték, hanem a különböző tudományok, tudományágak mindenkori fejlettségének megfelelő szakirodalmat is. Tehát mondhatjuk azt, hogy a szakkönyvtár volt a legrégebbi könyvtártípus, hogy kezdetben volt... a szakkönyvtár?

Könyvtárunk, a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, ha a „történelem zivataros századaiban” nem is működött folyamatosan, volt az első magyarországi könyvtár. „Pannónia szent hegyén”, (Mons Sacer Pannoniae), a Szent Márton hegyi monostorban hozták létre a bencés rend alapítója, Szent Benedek rendelkezése szerint, a 996 körül itt megtelepedő bencés szerzetesek. Bizton állíthatjuk ezt, hogy monostor és könyvtár összefügg, mert Szent Benedek, Regulájában előírja, hogy a szerzetesek a napnak és az évnek bizonyos részét olvasással töltsék.<sup>1</sup> *A tétlenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben foglalkozzanak testi munkával, más órákban pedig szent olvasmányok-*

1 Ásványi Ilona: Szent Benedek Regulája az olvasásról = Corde Aperto. Tanulmányok Kredics László nyolcvanadik születésnapjára. Szerk. Hermann I., Karlinszky B., Varga T. L., Veszprém, Veszprémi Főegyházmegye, Veszprém Megyei Levéltár. 2012. 11-30. p.

*kal*<sup>2</sup> – mondja a rendalapító. Az olvasás célja a *valásgyakorlat* (liturgikus kódexek), *tanulás-tanítás* (teológiai és egyéb „tudományos” – filozófia, retorika, grammatika stb. munkák), *spirituális elmélyülés* (Szentírás, Regula) és épületes szórakoztatás (vallásos művek: legendáriumok, szentek életrajzai) volt.

A legkorábbi forrásunk a pannonhalmi könyvgyűjteményről egy csaknem száz évvel későbbi, Szent László kori, 1090 körül keletkezett összeírólevélen<sup>3</sup> fennmaradt könyvjegyzék, az első magyar könyvkatalógus.<sup>4</sup> A könyvjegyzék a teológiai „szakirodalom” mellett profán „szakirodalmi” műveket is tartalmaz. Jól olvasható a jegyzéken *Donatus*, a középkorban használt grammatikák egyik jeles összefoglalója, *Lucanus*, a filozófus, *Cato*, a történetíró neve. Vagyis a korszakban fontos tudományágak – retorika, filozófia, grammatika – „szakirodalmával” bírt a könyvtár. Ez egyrészt a bencések nyitottságára vall, illetve azt jelzi, hogy a pannonhalmi kolostorban működött az első iskola Magyarországon.

2 Szent Benedek Regulája – Regula Benedicti RB. 48. fejezet, [https://pannonhalmifoapatsag.hu/wp-content/uploads/2019/01/regula\\_magyar.pdf](https://pannonhalmifoapatsag.hu/wp-content/uploads/2019/01/regula_magyar.pdf) (2022. szeptember 21.)

3 A pannonhalmi bencés apátság egyházi kincseit, könyveit, javait és népeit felsoroló összeírólevelet, vagyonleltárt a Pannonhalmi Főapátsági Levéltár őrzi. Az oklevél nemesmásolata a könyvtár díszes termében tekinthető meg 2021 óta, egész évben.

4 Csapodi Csaba: A legrégebbi magyar könyvtár belső rendje. A pannonhalmi könyvtár a XI. században 1957 [http://epa.uz.ua/00000/00021/00227/pdf/MKSZ\\_EPA00021\\_1957\\_73\\_01\\_014-024.pdf](http://epa.uz.ua/00000/00021/00227/pdf/MKSZ_EPA00021_1957_73_01_014-024.pdf)

Nem vállalkozhatunk arra, hogy a következő századokban végigkísérjük akár csak a pannonhalmi könyvtár vagy más magyarországi egyházi könyvtár állományának tematikáját vagy könyvgyűjtési szokásait, stratégiáját, de annyit megállapíthatunk, hogy az egyes egyházinak mondható könyvtárak az évszázadok során *szakkönyvtári jelleget* mutattak: gyűjtötték a teológiai, vallási irodalmat és gyűjtötték az adott kor természetét – és egyéb tudományok eredményeit összefoglaló munkákat.

### Lehet-e korszerű egy egyházi könyvtár?

Arra a kérdésre, hogy *lehet-e korszerű*, s ha igen, hogyan egy modern teológiai vagy történeti teológiai állománnyal bíró *egyházi könyvtár*, a válasz attól függ, hogy napjainkban elfogadjuk-e tudományak a teológiát és segédtudományait vagy sem, illetve tudomásul vesszük-e azt, hogy a teológia más tudományokhoz képest lassabban változik, fejlődik.

Talán érdemes elgondolkodni azon is, hogy mit jelentett a *kurrens* egykor – különösen is a könyvnyomtatás feltalálása előtt –, és mit jelent napjainkban, az információs technológia, az infokommunikáció világában. Valóban igaz az is, hogy teológia és segédtudományai nem fejlődtek és változnak olyan gyorsan és látványosan, mint más tudományágak, illetve azok (szak)irodalma. Talán ezek az okok is közrejátszottak abban, hogy ahogy teltek az évszázadok az adott korban *kurrens* teológiai és egyéb tudományok irodalmát gyűjtő egyházi „tudományos könyvtárakból” történeti, kultúrtörténeti könyvtárak lettek. Vajon nevezhetjük-e ezeket szakkönyvtáraknak? Úgy gondoljuk, hogy történeti és kultúrtörténeti jelzőkkel igen: az egyházi könyvtárak nagy része muzeális gyűjteménnyel (is) bíró, teológiai történeti szakkönyvtárak, melyek része *kurrens* teológiai szakirodalommal is bír.<sup>5</sup>

### Az egyházi könyvtárak sorsa a 20. század közepétől a rendszerváltásig

Ami a magyarországi egyházi könyvtárakat illeti, be kell látnunk, hogy ezek a 20. századra valóban inkább muzeális gyűjteményekké, archívumokká

váltak. A politikai rendszer megváltozásával – 1945 (a második világháború vége), 1948 (a fordulat éve), 1950 (az állam és az egyház közötti megállapodás, a Magyar Népköztársaság által a Magyar Püspöki Karra kényszerített egyezség) – az egyházi könyvtárak lassan porosodó raktárrá, rendezetlen könyvhalmazzá váltak, megszűntek könyvtárak lenni, vagy éppen megsemmisültek. A magyarországi egyházi gyűjtemények azonban 1950 után is – ellentétben a környező szocialista országok gyakorlatával – a zirci ciszterci és a gyöngyösi ferences könyvtár kivételével – egyházi tulajdonban maradtak. Az ezeket a könyvtárakat fenntartó egyházak és felekezetek azonban nem működhetek szabadon, csak kontroll alatt Magyarországon. A 20. század második felében a teológia nem számított tudományak, sőt ellehetetlenítette magát az, aki ezzel akart foglalkozni. Magyarországon legalábbis így volt ez, miközben a világegyházban a második vatikáni zsinat után nagyon sok minden megváltozott a teológia és segédtudományai témakörökben.

### Az egyházi könyvtárak útkeresése a rendszerváltozás utáni évtizedekben

Amikor, a rendszerváltozás (1989) után az egyház helyzete megváltozott, előbb elsődleges feladattá gyakorolta: pasztoráció, evangelizáció, majd ezt a szociális tevékenység, az oktatásban való részvétel követte, és csak ezután következtek az egyéb kulturális területek.

Az egyházi könyvtárak sorsának alakulásában 1989 után különböző *politikai, gazdasági, szakmai, szakmapolitikai, jogszabályi, technikai változások* játszottak szerepet. A politikai változás maga a rendszer megváltozása, a gazdasági az ún. Vatikáni megállapodás,<sup>6</sup> mellyel az állam szerepet vállalt az egyházi gyűjtemények finanszírozásából. A szakmai és szakmapolitikai változást szintén a rendszer megváltozása adta, a kulturális terület

5 Ásványi Ilona: Egyházi könyvtár: muzeális gyűjtemény? tudományos könyvtár? szakkönyvtár? = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 63. évf. 2016. 5. sz. 198-204 p.

6 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentzség között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéssről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről. „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentzség között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéssről”.

helyzetének és finanszírozásának megváltozásával, valamint a külföldi könyvtári trendek megismerése, követése és meghonosítása. Nagy szerepe volt a rohamos technikai fejlődésnek, az információtechnológia változásának. A jogszabályi változást a Kulturális törvény<sup>7</sup> hozta és az ezt kiegészítő és követő jogszabályok.

Az 1990-es évektől kezdődően egyes egyházi fenntartók és az akkori egyházi könyvtárosok képtelenek és a valóságban is „leporolták” az 1950 után bezárkózott vagy bezárt, könyvraktárrá vagy rendezetlen könyvhalmazzá vált gyűjteményeket, óvatosan, de megnyitották kapuikat.

Az egyházi könyvtárak furcsa „kettősségben” éledtek újjá, hiszen más feladatot, más-más könyvtárosi attitűdöt jelent egy muzeális dokumentumanyagot őrző vagy ilyet is őrző és mást egy a rendszerváltás után, újonnan alakult,<sup>8</sup> modern szakirodalmat is vagy csak azt gyűjtő intézmény működtetése.

Az 1950 előtt is létező, muzeális és korabeli modern szakirodalmat is őrző könyvtárakban csak a vasfüggöny leomlása után vált lehetővé megint, hogy idegen nyelvű teológiai szakirodalommal gyarapítsák könyvállományukat. Közben elkezdtek feltérképezni, számba venni, majd előbb megismertetni, aztán könyvtári módon szolgáltatni e többnyire muzeális gyűjtemények értékeit, kincseit is, melyek a nemzeti kulturális vagyoni jelentős részét képviselik. Van, olyan – Pannonhalma – amelyik a világ kulturális örökségének is része, és szinte mindegyik birtokol olyan unikum vagy hungarikum dokumentumot, melynek egyedüli őrzője a világon.

Az egyházi könyvtárak tudatosították, hogy vannak köztük olyan fenntartók és könyvtárosok, akiknek vannak terveik arra, hogy hogyan tudnák a rájuk bízott gyűjteményt gondosan és méltón megőrizni az utókornak, a mai kor követelményeinek megfelelően szolgáltatni a kutatóknak, és megismertetni a nagyközséggel is. Ugyanakkor a történeti mellett jelentős kurrens szakirodalommal is rendelkezve igazolták az egyházi könyvtárak helyét a hazai könyvtári rendszerben, megerősítették identitásukat a könyvtári hálózatban, hogy ti. nem

archívumok és nem múzeumok, majd a megkeresték helyüket, mint történeti és/vagy modern teológiai könyvtárak a szakkönyvtárak között.

### Az egyházi könyvtárak első és második „öntudatra ébredése”

Az egyházi könyvtárak „öntudatra ébredése” 1994-ben kezdődött, amikor is megalakult az Egyházi Könyvtárak egyesülése. A három évvel később, 1997-ben elkészült kulturális törvény az egész magyar könyvtárügy számára igen fontos jelentőséggel bírt, az egyházi könyvtárak számára különösen is, entitásuk igazolásában. A könyvtáros szakma a 2000-es évektől már valóban könyvtárként nézett az egyházi könyvtárakra és nem, mint múzeumra vagy archívumra (levéltár). Ezt a könyvtári identitást erősítették meg az egyházi könyvtárakban 2006 és 2012 között elvégzett alap és minőségi szakfelületi vizsgálatok. A nyilvános státusz vállalása jó hatással volt a könyvtárakra (pl. megnyitlak a pályázati lehetőségek előttük), és az e könyvtárakat felkereső kutatókra, doktori iskolásokra, szakdolgozókra is. Ismeretlen források, kincsek váltak kutathatóvá, és nem volt többé reménytelen vállalkozás, ha valaki a teológiában és segédtudományaiban képzelte el tudományos pályafutását.

Az 1997-es Kulturális törvény ugyan eltörölte a korábbi tipizálást (közművelődési, ill. később települési könyvtár, szakkönyvtár, felsőoktatási könyvtár stb.), és nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszélt, de éppen a nyilvánosság, valamint az újonnan jelentkező feladatok (élethosszig tartó tanulás, társadalmi szerepvállalás stb.) a közgyűjteményi, közművelődési jelleget erősítette (kérte számon?) MINDEN könyvtártípustól, így az egyháziaktól is. (A Vatikáni megállapodás garantálta – ugyan a mindenkor éves költségvetés lehetőségeit figyelembe véve – állami támogatás elnevezése is egyházi közgyűjteményi támogatás.) Az egyházi könyvtárak fejlesztésének az volt az „ára”, hogy közfeladatokat is vállaltak, ami leginkább ismeretterjesztést jelentett, és jelent ma is; a muzeális gyűjtemény „érdekessé” és „fogyaszthatóvá” tételét a nagyközönség számára.

2016 táján nyílt arra lehetőség, hogy egy második és másféle öntudatra ébredés bekövetkezzen, hogy az egyházi könyvtárak, mint történeti és/vagy modern teológiai szakkönyvtárként határozzák meg magukat muzeális jellegük mellett. Ebben sajátos

7 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

8 Pl. Pázmány Péter Katolikus Egyetem három kara: BTK, HTK, JÁK könyvtárai, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Apor Vilmos Katolikus Főiskola Könyvtára

szerepük volt az egyházi felsőoktatási könyvtáraknak, különösen is a rendszerváltozás után újonnan alakult egyházi egyetemek és főiskolák könyvtárának, mely könyvtártípust – felsőoktatási – vannak, akik külön kategóriaként határoznak meg, és vannak, akik a szakkönyvtárak közé sorolnak.

Ha az egyházi könyvtárak *könyvvállományát, állománygondozását, feltárását, szolgáltatását* nézzük, valóban *szakkönyvtári* jelleget mutatnak inkább, mint *közkönyvtári, települési könyvtári* jelleget. Ez még akár az e könyvtárakban dolgozó munkatársakra, mai szóval *humánerőforrásra* is igaz: a szakkönyvtárakban lényegesen kevesebben dolgoznak, mint más könyvtártípusban, végzettségük nemcsak könyvtáros, hanem jártasak az adott szakterületben.

Ha a *szakkönyvtárak* csoportjára gondolunk, megállapíthatjuk azt is, hogy e könyvtárak *hasonlítanak* is egymáshoz, és – éppen a különböző szakmákra irányulás miatt – nagyon *különböznek* is egymástól. Nincs két egyforma szakkönyvtár, talán még az azonos témát gyűjtők között sem. Így van ez az egyházi szakkönyvtárak esetében is, és nemcsak amiatt, hogy *különböző felekezetek* teológiai anyagát gyűjtik, őrzik, gondozzák, szolgáltatják.

### Az egyházi könyvtárak mint szakkönyvtárak

Az egyházi könyvtárakban a szakkönyvtárakra emlékeztető módon folyik a hagyományos, ugyanakkor folyton megújuló, a 21. századi könyvhasználati szokásokhoz alkalmazkodó könyvtárosi munka. Ami az állománygyarapítást-állományalakítást illeti: a legkülönbözőbb hagyományos, papíralapú és elektronikus dokumentumtípusokat *gyűjtik*; az adott témának-tudománynak megfelelően teljességre törekvően, nemcsak forrásmunkákat, hanem a szakirodalomban való eligazodást segítő segédleteket is. (A rendszerváltás után a külföldi szakirodalom retrospektív pótlása és *beszerzése* nagy kihívás volt, és a könyvek magas ára miatt ma sem könnyű feladat. A *feldolgozó-feltáró* munka során szakkatalógusokat, szakirodalmi adatbázisokat építenek, szakbibliográfiákat és tematikus bibliográfiákat készítenek, és tartalmi feltárást végeznek. *Szolgáltatásaik* a teológia és segédtudományai tudományterület lassabb változásának köszönhetően még mindig inkább hagyományosnak mondhatók – kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés, távhasználat, szaktájékoztató, témafigyelés, irodalomkutatás stb. –, de az

informatikai fejlődés következtében megváltozott könyvtárhasználati szokások megkövetelik a korszerű szolgáltatásokat is: digitalizálás, távhasználat stb., különösen az egyházi felsőoktatási könyvtárakban. (A gyors technikai változás és a pandémia lehetővé és szükségessé is tette ezeket a szolgáltatásokat.) A könyvtárhasználói igények napjainkban az egyházi könyvtárakban is a tartalomszolgáltatás, a nyílt hozzáférés felé mozdultak el.

Az egyházi könyvtárak tradicionális jellemzője, a gyűjteményi együttműködés. Minden szakmabeli tudja, hogy a könyvtár – levéltár – múzeum egy közös (ös)intézményből fejlődött, vált szét háromfelé. Napjainkban a digitalizáció előretörésével megint egy közös – ugyan virtuális – „intézmény” felé tartunk.

A 19. században elterjedt, „(össz)gyűjteményi szemlélet” szerinti működés, vagy *gyűjteményi együttműködés* egyáltalán nem idegen az egyházi könyvtáraktól, sőt tradicionálisan jellemző, hogy szorosan együttműködnek a helyi egyházi levéltárral és múzeummal. Ez érvényesülhet a szervezeti kultúrában, a közös gazdálkodásban, működtetésben, illetve a humánerőforrás tekintetében. A református felekezetnél – ez intézményeik közös elnevezésében is megmutatkozik –, illetve a teremkönyvtárral bíró katolikus könyvtáraknál kimondatlanul már régebb óta így van. A szervezeti kultúra ki- és átalakítása példaértékű módon valósult meg az evangélikus felekezetnél és a Pannonhalmi Főapátságban. Az evangélikusoknál – talán nem túlzó a kifejezés – markánsan, radikális módon, Pannonhalmán inkább lassabban és fokozatosan.

Az elmúlt években, a *vallási és kulturális turizmus előre törésével*, az egyre szaporodó látogatóközpontok<sup>9</sup> megépítésének és működtetésének hátterében is az adott egyházi intézmények (könyvtár-levéltár, múzeum) kincseinek közös bemutatása, megmutatása áll. Vagy talán fordítva: a látogatóközpontok közös együttműködésre, munkára ösztönözhetik a könyvtárakat, levéltárakat, múzeumokat. Úgy gondoljuk, napjainkban, ebben az évtizedben ebben rejlik az egyházi könyvtárak feladata.

9 Pl. Egri Érseki Palota Turisztikai és Látogatóközpont, Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont: Szombathely, Astriceum: Kalocsa, Szent László Látogatóközpont: Győr, Székesfehérvári Egyházmegyei Látogatóközpont



### Mitől lehet modern egy (egyházi) teológiai szakkönyvtár?

Mitől lehet modern egy könyvtár, általában és mitől lehet modern egy teológiai szakkönyvtár, amennyiben nem lezárt, muzeális-történeti gyűjteményről, hanem folyamatosan gyarapító egyházi könyvtár-ról beszélünk?

Elsőként attól, hogy a gyűjteménye (tartalmi és formai – dokumentumtípusok – szempontból) naprakész szakirodalommal bír. Másodsorban attól, hogy szolgáltatásai korszerűek, megfelelnek a kor követelményeinek, elvárásainak, technikai fejlettségének.

A modern egyházi könyvtárak elsődleges feladat tehát a kurrens teológiai szakirodalom *beszerzése és szolgáltatása*. Ez első hallásra nem tűnik rendkívülinek, de ismételten gondolnunk kell arra, hogy a „vasfüggöny mögül” meglehetősen nehéz volt a *szerezés*, csak akkor vált lehetségessé a teológiai irodalom beszerzése, amikor az leomlott. Napjainkban már nemcsak a papíralapú dokumentumok, hanem a teológiai szakirodalmat biztosító adatbázisok beszerzése a feladat. Ma ezzel kapcsolatban az okoz nehézséget, hogy a nyomtatott és elektronikus dokumentumok, illetve adatbázisok előfizetésének ára meglehetősen borsos, különösen igaz ez a külföldi szakirodalomra.

Ami a korszerű *szolgáltatást* illeti: az információ-robbanás, az információtechnológiai fejlődés, az infokommunikációs szemlélet elemi módon hatott az egyházi könyvtárakra is. Az informatikai újdonságok megismerése, biztosítása, terjesztése nem kis anyagi ráfordítást és még inkább szemléletváltást igényelt. A szemléletváltás nem kis mértékben azt, hogy tudomásul vegyük: az informatikai fejlődés olyan rohamos, hogy szinte évente újabb és újabb – költséges! – beruházást igényel, nem beszélve a folyamatos tanulásról, tájékozódásról, amit ez a változás megkíván.

### Hogyan lehetséges a muzeális, védett gyűjtemények és a „történeti” teológiai szakirodalom, illetve a kultúrtörténeti tudásanyag közkinccsé tétele az állományvédelmi szempontok maximális érvényesítésével?

A muzeális gyűjteménnyel rendelkező könyvtárakban kiemelt szerepet kap az *állomány fizikai védelme* (restaurálás, preventív védelem, állag-

megóvás, vagyonvédelem, tűzvédelem). Ugyanakkor alapvető 21. századi elvárás, hogy a gyűjtemény feltárt legyen távolról elérhető *elektronikus katalógusban*, helyi, sőt külső *adatbázisokban*. Fontos feladat a szövegszerű és képszerű *digitalizálás*, hogy a muzeális kincseket, melyek a nemzeti kulturális örökség és a világ örökségének része is, széles körben megismertessék, közzé tegyék, nemcsak a tudományos kutatás, hanem a közművelődés, ismeretszerzés, tanulás szolgálatában. (Meg kell jegyeznünk, hogy a muzeális gyűjteményekben a digitalizálásnak állományvédelmi szerepe is van – így nem az eredeti dokumentumot kell kutatásra bocsátani.) Ehhez speciálisan képzett szakemberekre és modern, folyamatosan korszerűsödő technológiára van szükség.

A muzeális állomány közkinccsé tételének lehetősége digitalizáláson túl a *kiállítások szervezése* a saját gyűjteményből, műtárgykölcsonzés különböző kiállításokra. Az egyes egyházi intézményekben rendezett kiállítások kiváló forrásai az adott helyi gyűjteményeknek: könyvtár, levéltár, múzeum tudományos feltárása („megkutatása”).<sup>10</sup> Ezek a kiállítások nem mindig „*történetiek*,” hanem modernnek is lehetnek, kortárs művészek alkotásai, melyeket egy-egy egyházi hely vagy éppen gyűjte-

10 Sajátos vállalkozása volt a Pannonhalmi Főapátságnak 2020-ban, hogy a 2021. évi kiállítást szervező, a Néprajzi Múzeumban működő Nyitott múzeum kutatócsoport fiatal alkotói „megkuttatták” a pannonhalmi gyűjteményeket. Két évet, két tematikus és spirituális évadot (2020 *Vendégség*, 2021 *Emlékezet*) kötött össze az a kutatási és kiállítási munka, amelyben muzeológusok, kurátorok, művészek dolgoztak a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményeiben: a könyvtárban, a levéltárban, a múzeumban és az iskolai gyűjteményekben. Ebből a munkából születtek a Pannonhalmi Főapátságban 2021. június 3. és 2021. november 11. között rendezett *Láthatatlan spektrumok* és a *Szubjektív archívum* című kiállítások. A *Láthatatlan spektrumok* kiállításban részt vevő kutatók: Foster Hannah Daisy, Gadó Flóra és Frazon Zsófia, Toronyi Zsuzsanna, alkotók: Albert Ádám, Gosztola Kitti, KissPál Szabolcs, Lepsényi Imre, Salát Zsolt Péter, Tranker Kata, Villányi Csaba, kurátorok: Frazon Zsófia, Gadó Flóra; Forrás: <https://pannonhalmi-foapatsag.hu/kiallitasok-2021/>

A Szubjektív archívum létrehozásában együttműködő benccs szerzetesek: Várszegi Asztrik, Binzberger Ákos, Hortobágyi T. Cirill, Borián Elréd, Kisémet Fülöp, Dejcics Konrád, Biriszló Lőrinc, Szabó Márton, Jurinka Szilveszter Kurátorok: Forster Hannah Daisy, Frazon Zsófia; Forrás: <https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/kiallitas-kiallitasban-szubjektiv-archivum>

mény ihletett, és témájukban nem is mindig *egyháziasak* vagy vallásosak. Kiváló példa erre az együttműködésre a Pannonhalmi Főapátság és a kortárs művészetek párbeszéde.<sup>11</sup>

A muzeális kincsek bemutatásának másik lehetősége: bekapcsolódás az egyházi fenntartó (egyházkerület, egyházmegye, szerzetesrend) kulturális és vallási-turisztikai tevékenységébe. Ennek egyik módja, a teremkönyvtárral bíró egyházi könyvtárak esetében reprezentatív helyszín biztosítása rendezvények számára.<sup>12</sup>

Egy következő lehetőség, tematikus látogatások, foglalkozások, vezetések szervezése és levezetése.<sup>13</sup>

11 Berényi Marianna: Kompromisszum helyett párbeszéd. A kortárs művészet és a Pannonhalmi Főapátság in: Múzeumcafé (92) 2022 (6) p. 52-79.

12 Augusztus utolsó hétvégéje csaknem két évtizede az *Arcus Temporum Pannonhalmi Művészeti Fesztivál* ([www.arcustemporum.com](http://www.arcustemporum.com)) ideje a Pannonhalmi Főapátságban. A fesztiválnak „négy lába” van: a zene, a képzőművészet, az irodalom és a spiritualitás. A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár klasszicista teremkönyvtára – más terek: templom, Boldogasszony-kápolna stb. mellett – évek óta kedvelt helyszíne a programoknak. A könyvtárteremben rendezett programokról könyvtár honlapján is olvasható beszámoló. <https://konyvtar.osb.hu/>

13 2022. augusztus 12-én immár harmadik alkalommal szervezte meg a Pannonhalmi Főapátság a Csillagok alatt elnevezésű programot. Az érdeklődők először részt vesznek az esti zsolozsmán, a vesperáson a bazilikában, majd egy bencés vezetéssel körbesétálnak a templomban és megnézik a torony alatt a teremtéstörténetet elbeszélő, valamint a zodiákus jegyeket megjelenítő freskókat és a felsőszentély, meg a Szent Benedek-kápolna „csillagboltozatát”. Ezután a könyvtárban folytatódik a séta, ahol éggömböket és csillagászattal kapcsolatos régi könyveket tekinthetnek meg a látogatók, majd szintén egy bencés szerzetes tart szemléletes előadást a csillagászatból. A program a Főapátság pincészetének teraszán zárul, ahol egy pohár gyöngyöző rozé mellett talán hullócsillagot is láthatnak az esti látogatásra vállalkozók.

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/csillagok-alatt-rendhagyoes-ti-latogatas-pannonhalmi-foapatsagban>

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/csillagok-alatt-masodszor-es-ti-latogatas-pannonhalman>

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/csillagtura-immar-hagyomanyosan-pannonhalmi-foapatsagban>

A 2022. évi kulturális évadban többször meghirdetett *Barokk Pannonhalma* programon olyan tereit is megnyitja a látogatók előtt a Pannonhalmi Főapátság, melyek a nagyközönség számára év közben nem látogathatók. Ezek a barokk ebédlő és a prelatura. A program során az érdeklődők megtekinthetik azokat a 18. században nyomtatott könyveket is, melyek a barokk ebédlő freskóit ihlették, ill., mintául szolgáltak ezeknek.

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/barokk-pannonhalma-program-margojara-barokk-ebedlo-freskoinak-konyves-hatter-1-bevezeto-es>

Az egyházi könyvtárakban őrzött kulturális értékek közkinccsé tételének következő lehetősége a fenntartó intézmény és szervezet *imázsépítésének* segítése. Többek között forrás (hiteles történeti információk és storytelling) biztosítása a dizájn-teremtés, márképítés, promóció érdekében, amivel az adott fenntartó intézmény *marketingjét*, *brandjét* erősítik – vagy segíthetnek ennek kialakításában.

Több egyházi könyvtár vállalkozik önálló *kiadói tevékenységre* (könyvkiadás és folyóiratszerkesztés), vagy egy-egy kiadó segítségével tárja a nagyközönség elé kulturális kincseit, *hasonmás kiadások* vagy egyéb kiadványok: *szövegkiadások*, *forráskiadványok*, *nyomtatott katalógusok* formájában tudományos vagy ismeretterjesztő céllal.

## Összegzés

A dolgozat elején említett mondás: *Isten malmai lassan örölnék* eredeti jelentése az, hogy az isteni igazságszolgáltatás lassan (az emberi szívnek késedelmesen), de biztosan utoléri azt, aki rosszat tesz embertársainak, valójában Istennek, akit az embertárs iránti szereteten keresztül szeretünk. De ezt a mondást használhatjuk akkor is, ha olyan dologra, eseményre, eredményre utalunk, ami hosszú távon biztosan bekövetkezik, ha kitaratók vagyunk és türelmesek. Most inkább ez utóbbi értelemben használtuk.

A magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárak nagy utat tettek meg a rendszerváltás óta eltelt három évtizedben. Miközben ötvenévnnyi lemaradást kellett behozniuk, lépést kellett tartaniuk a megújuló és folyamatosan változó „világi” könyvtárakkal. A *felzárkózás* kinek gyorsabban, kinek lassabban sikerült. A politikai, társadalmi, gazdasági, szakmai változások közepette megváltozott az egyházi-felekezeti fenntartók, könyvtárosok, könyvtárak helyzete is. A folyamatos megújulás is tapasztalható volt kisebb-nagyobb fáziskésésekkel és érzékelhető napjainkban is.

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/barokk-ebedlo-freskoinak-konyves-hatter-2-az-emblemak>

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/barokk-ebedlo-freskoinak-konyves-hatter-3-egyhazi-es-vilagi-meltosagok>

<https://konyvtar.osb.hu/hu/hirek/barokk-ebedlo-freskoinak-konyves-hatter-4-kiket-adott-bences-rend-vilagnak>

*Ment-e az egyházi könyvtárak által a világ elébb, és/vagy ment-e az egyházi könyvtárak sorsa elébb az elmúlt három évtizedben?* – tettük fel a kérdést az Egyházi Könyvtárak Egyesülése pannonhalmi konferenciáján?<sup>14</sup> Amit ott és akkor elmondtunk,

érvényes: felsejlik sok kudarc, küzdelem, hiába való fáradozás, amikor megakadtak a törekvéseink, késedelmesek voltak a döntéseink és eredménytelenek voltak a próbálkozásaink, de biztosan mindenkinek eszébe jutnak szép sikerek, örömeik is. Ezek, az egyes könyvtárakban elért eredmények tapasztalataink szerint mindig összeadódnak, és együtt, az egyházi könyvtárak közös sikereként jelennek meg a szakmában, és reményeink szerint a szakmai és politikai döntéshozók előtt is.

---

14 Ásványi Ilona: Az egyházi könyvtárak útkeresése az 1990-es évek második felétől napjainkig. Elhangzott 2022. június 28-án, Pannonhalmán, az EKE-konferencián: Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése konferenciája, a Pannonhalmi Főapátság Megújulás kulturális évadában. Megújulás a Covid után... a folyamatosan változó világban. Az előadás szerkesztett változata = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2022.  
<https://doi.org/10.3311/tmt.13189>

---

**Beérkezett: 2023. február 12.**



**Ásványi Ilona**  
Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár  
igazgató  
E-mail: [ilona@osb.hu](mailto:ilona@osb.hu)